

ביקורת

עיירה זוכרת ומזכירה

ספר גרמני יוצא דופן, על עיירה שקהילתה היהודית נכחדה בשואה, מעיד על פרוקטור הנצחה יוצא דופן עוד יותר של הגרמנים המקומיים

Juedisches Leben in Treuchtlingen
Geschichte und Geschichten
Walter E. Keller
wek Verlag 2008

מיכאל ריגלר

הייתה קהילה יהודית בעיירה טרוכטלינגן (Treuchtlingen) במחוז בוואריה בגרמניה. קהילה יהודית זו ראשיתה במאה ה-14 (לראשונה נזכרים יהודים בעיירה בשנת 1349) אחריה בליל הבדולח (9.11.38), בקהילה היו עשרות משפחות יהודיות שהיו בשלוחה יחסית ובשכונת פורקטית עם שגינתן הנוצרים. צעירים מעיירה זו נישאו לצבא הגרמני בימי מלחמת העולם הראשונה, ואחרים נסאו בה את מותם. בית הכנסת המסוראי, בית הספר היהודי ושאר שירותי הדת שהתקיימו במקום זיכורו עד כמה שרשימים היו היהודים בקהילה. האוכלוסייה היהודית הייתה מוזכרת במספר רחובות במרכז העיירה. בתים אים ועסקים בתחומי כלכלה שונים אפשרו את ישיבתם במקום, כל זאת עד כוא הכרת שאילצם לברוח במקום בנות השלטונות דא.

יהודי המקום התירו אחריהם את בית הקברות על גאות קבריו. בית הכנסת עלה באש בליל הבדולח, רבים מבני היהודים נרצחו, אך כמה מהם שרדו עד עצם היום הזה, ובהם מתורגמים אנשים אחרים מבני המקום ובלאה שגורו מהסביבה למלא את הואקום שהתרווח. היים היהודיים שהיו ואינם עוד.

לפני שנה ראה אור ספר הנצחה את המותרת: Juedisches Leben in Treuchtlingen: Geschichte und Geschichten. חיים יהודיים בטרוכטלינגן, היסטוריה וסיפורים. מחבר הספר, ולטר קלר (Keller), עיתונאי ומנציח לאור, חקר את תולדות יהודי המקום מאישית ההתיישבות בעיירה ועד סופה המד של הקהילה. הספר ממוסע על שפע עדויות היסטוריות שאותן גילה המחבר בארכיוני העיירה ובמתינתן היהודית ולפני שפירות שנים. הספר פותח בשני פרקי מבוא שבהם מסביר המחבר לקוראיו הערבים מיהו יהודי, ומהן עקרונות ההתרות וחי היהודיים של היהודי, חגי ישראל, בית הכנסת ועוד.

מכאן הוא עובר לסקר את תולדות ההתיישבות של היהודים באזור כולל ובמיוחד בפרי. הוא מספר על ראשית באן של המשפחות הראשונות מעיירות קטנות בסביבה, בעיקר שומענים כוללניים, המחבר הגליל לשחר את מקום פגועותיה של המשפחות היהודיות, והוא מצג את שפת הרחובות והבתים שבהם התרועעו עד פרוקה של הקהילה (עמ' 160). אחר הבתים ששרדו את אמי השואה הוא ביתו של המורה היהודי יחזקאל מולר דל, המשמש כיום כגנרלה

של אמן מקומי. כבניסה לבית מתנוסס שלט מאיד עיניים: "כאן פעל בית הספר היהודי" (בגרמנית). המחבר מצוין את שמות המשפחות ואת עיסוקיהן הכלכליים, כולל תאריכי לידה, שנות בני המשפחה ועוד פרטים ביוגרפיים על אודותיהם. שפע הפרטים שהעלה המחבר מעורר השתאות.

איסוף כזה מצורך בניהול בתעודות ובארכיונים הפוריים במרכזים שונים. המלאכה הרבה מוכיחה את עצמת הקודא כספר אכן מקבל המונה היה על קודות הקהילה היהודית במקום.

פריחתה של הקהילה החלה במאה ה-18, כאשר יהודי הקהילה בנו בה בית כנסת, מקווה טהרה

התעוררות מרגשת. אנדרטה על ירי בני המקום. תמונה: שחוקמה

ועוד. המחבר נמצא שישוכן לכך שיהודי המקום היו הראשונים לשייחיו ציבור (מעין) שחובל מים ממעין מחץ לעיירה אל בית הכנסת המקודש, ובאותה שנה רכשו שטח קרקע והמשיכוו לבית קברות. מנא הקומה הקהילה שירתו בה בקודש רבנים, בניהם הרב יעקב שולמן בן נתן הרוזין (נפטר בתק"ס), ויחזק איזיק סקוטש (נפטר בתרל"ג). הרב האחרון שכיהן בעיירה היה הרב ר"ד סלמה מנע. כאשר עבר כשתת תרצה לפרנקפורט קיבלו בני הקהילה על עצמם את רב קהילת אנסבר.

בעמ' 59-70 מונה המחבר את שישים משפחות היהודיות שהיו בעיירה ערב חיסולה, כולל משפחות תחומי עיסוק, בני משפחותיהם וטורלים לאחר עיבתם (גירושם) מהעיירה, וכולל תיאור הפגורמים שקברו את יהודי המקום. בגליל אמר הוא מצוין שמדובר במעשים של נאצים ושל שותפים מקומיים. כשנים האחרונות התארגנה קבוצה של תושבי המקום, שנטלו על עצמם משימה להנציח את הקהילה היהודית. שותפים לפרויקט ראש העיר, מורים, אנשי

ציבור, אמנים ואחרים. כך למשל הוצבו שלטים מאיד עיניים (בגרמנית) במקום שבו עמד בית הכנסת, ובהם צילום שלו ותיאורו. אמן מקומי בנה דגם מדויק של בית הכנסת, כולל ריהוט פנימי, וזה יוצב בעתיד כמזכוראן לתולדות יהודי המקום.

דוגמה נוספת ומרשימה היא שימורו של בית הקברות היהודי: בית הקברות מוקף חומת אבנים גבוהה ושערי ברזל נעיל מונע כניסה אל רצויה של מרמים עיניים. כבניסה לבית הקברות מתנוסס שלט גדול (בגרמנית) שמכריז שזהו בית הקברות היהודי. קברים בני מאות בשנים שמרומם כאן במצב טוב (בחלקם לא ניתן לקרוא את הכתוב בשל שיני הזמן).

הקבר האחרון שנבנה במקום הוא של ר' יחזקאל מאיר (תרצ"ב). חלק מהמצבות מעוטרת ומקושטות (כך על קברי הלויים, שומר על מצבת בעלי התקיעה, ועוד).

בני יהודי השני והשלישי של יוצאי העיירה ימצאו נעוין כספר (המחבר גרמנית), שכן הוא יחזיר אותם אל ימים עברו. לאחרונה התארגנה קבוצה נוספת של משכילים מהעיירה (נעיתונאי, מורים, אנשי ציבור), והחליטה להנציח את עברה היהודי של העיירה, וזאת בנוסף לשלטים שהוצבו במקומות שהוכרזו לעיל. ראש העיר וקבוצה מתושבי המקום החליטו להקים אנדרטה במרכז העיירה לזכר יהודי המקום. האנדרטה תורכב מחמישה עשר "מגני דוד", כאשר על כל צלע יחזקק שמה של משפחה יהודית שחייתה בעיירה. המגנידוד הראשונים הונחו ב-9.11.09, וים ליל הבדולח הגורע לשימור.

ההתעוררות קרוב האוכלוסייה להנציח ולחזויו את עברה היהודי של טרוכטלינגן מרגשת, והיא בגדר חידה. מה עורר אותם לכל זאת? האם אלה גרשי אשמהו האם זאת הרוח האחרת העוסקת בקרב תושבי המקום האם זה התמונים שהתעורר באיחור רב מאורדו האם התעורר היא נחלה הבלל או שרק "יהודים טילים בה חלוקה מתברר ששכונת האנדרטה השתלפו כ-2000 אורחים, לידים, נעשים ומבוגרים.

וכזה זו יש בה מן המתמיה ומן המועדד. נראה שאכן הוא אחרת נישבת בקרב יהודי חרם הגל בעיירה, וכל זאת ביומנו של השופר והעיתונאי הלטר קלר, שהוא ורעייתו הם הרוח החדה לכל פרויקט הנצחה.

חומתים את הספר וזכרונותיהם של "מגני טרוכטלינגן, ועדויותיהם של יהודים שביקרו במקום וחיים כיום בישראל. ציגני המקורות מובאים בסוף הספר, ומתם עולה מונות המחבר: שפע של חומר ארכיוני, מאמרים שכתבו בעבר על יהודי הקהילה וחומר מתוך עיתונות יהודית מן העבר והיודי והלבנס Der Israelit, Treuchtlinger Kurier